

**Jiří Prosecký – Blahoslav
Hruška – Jana Součková –
Klára Břeňová,
Encyklopedie mytologie
starověkého
Předního východu,
Praha: Libri 2003, 235 s.**

Recenzovaná publikace je dalším, zatím posledním svazkem v pozoruhodné ediční řadě „Mytologie“, o níž informují poslední stránky knihy (s. 234-235). V této řadě již vyšly encyklopedie indické mytologie (J. Filipický), germánských a severských národů (J. Vlčková), slovanských bohů (M. a N. Profantovi), Keltů (J. Vlčková), předkolumbovské Ameriky (K. Klápštová) a buddhismu (V. Miltner). Zdařilá ediční řada spojuje šťastným způsobem vědeckou odbornost s přehlednou srozumitelností a je tedy jak obsahově spolehlivá, tak velmi informativní. K ní tedy přibyla další kniha, která veskrze dělá čest jak autorům, tak editorovi.

Všichni čtyři její autoři jsou naši známí orientalisté, přední znalci svého oboru, kteří se už vesměs osvědčili v publikacích jak přísně vědeckých, tak popularizujících. Obsahem kniha navazuje na *Encyklopedii starověkého Předního východu* (Praha: Libri 1999). Všichni čtyři autoři se na této velké encyklopedii významně podíleli. Zde jsou samozřejmě hesla jen v podstatně užším výběru, většinou i stručnější, ale podstatně propracovanější a zpřesněná. Je to výborný, vysoce instruktivní text pro orientalistu i religionistu, kulturního antropologa i historika starověku.

Hned zpočátku si připomeňme, že kniha je bohatě a zdařile ilustrována, a to „z archivu autorů“, jak se říká v titulu. Jde buď o reprodukce černobílých fotografií, často známých nálezů, anebo o dobře nakreslené pérovky, které úsporným, ale zároveň velmi instruktivním způsobem zpřítomňují čtenáři mezopotamské představy o vzhledu bohů, démonů i hrdinů.

Knihu začíná stručným obsahem (s. 5) a vysvětlením šifer autorů uváděných u kaž-

dého hesla. Pak přijde velmi podrobná (s. 7-19!) nepodepsaná předmluva, k níž se vrátíme, potom vlastní abecedně uspořádaný slovník (s. 20-228 tj. hesla Abgal až Zvěrokruh) a poměrně stručná výběrová bibliografie (s. 229-231) a jmenný rejstřík (s. 232-233). Leckterý čtenář by asi uvítal rejstřík podrobnější, i když – a to lze právem namítnout – abecední uspořádání slovníku vlastně rejstřík do jisté míry nahrazuje.

Poměrně rozsáhlá „Předmluva“ tvoří důležitou součást knihy. Začíná stručným přehledem dějin archeologického výzkumu Předního východu, zmiňuje příběh rozluštění klínového písma a vznik asyriologie jako samostatného oboru a předkládá přehled i datování základních publikací na jeho začátku. Připomíná přínos Bedřicha Hrozného i objevy ugaritské. Samostatný odstavec je věnován jazykům staré Mezopotámie, sumerštině a akkadštině a jejich dějinám. Nicméně hlavní část předmluvy zabírá přehledné vyličení dějin Mezopotámie (s. 8-17). Jsou tu nejen dějiny politické, ale i kulturní, včetně zápasů se sousedy, a to až po dobu Seleukovců. Na důkladnou stať o dějinách navazuje už stručnější pohled do mezopotamské mytologie (s. 17-19). Nejstarší, málo srozumitelné texty sumerské z doby 2600-2340 př.n.l. střídají texty pozděně sumerské, už zřetelnější. Ty však byly zapisovány až ve starobabylónském období, tedy asi 2000-1600 př.n.l., často byly dvojjazyčné a většinou sloužily výuce v písařských školách. Akkadská mytologická tradice se rozvíjí od textů středobabylónských (1500 př.n.l. a dále) až po ten tvar, který nacházíme v proslulé knihovně Aššurbanipalově ze 7. stol. př.n.l.

Velmi pozoruhodný je závěr předmluvy. Autoři v něm ukazují základní rysy mezopotamské mytologie. Stará doba odráží preference boha, jenž byl patronem příslušné lokality a jemuž je připisována klíčová úloha v základních mytických událostech, jako je teogonie, kosmogonie atd. Později dochází k posílení významu toho božstva, které souvisí s mocensko-politickým vzestupem jeho původní lokality. V nippurské tradici je to Enlil, v eridské Enki, v babylónské Marduk a v asyrské Aššur. – Velkými tématy jsou teogonie a kosmogonie.

nie, zvláště nastolení světového řádu ohrožovaného však i nadále chaosem, tedy bohy destrukce, a z toho vyplývající teomachií. Závažná je i antropogonie, která přechází do hrdinského eposu (Abgal, Adapa, Atrachasis, Gilgameš atd.). Soubor mýtů tak tvoří – říkají autoři v závěru předmluvy – „celek, který je specifickým způsobem výkladů ‚geneze‘ bohů, světa, lidské společnosti i člověka samého“ (s. 19).

Jádrum knihy je samozřejmě vlastní slovník (s. 20-228). Obsah je pestrý. Jsou tu jména bohů a démonů i mytických hrdinů, viz např. výborně a poměrně podrobně zpracovaného Gilgameše (s. 82-87). Ale jsou tu i incipity závažných literárních statí jako *Enúma eliš* (s. 74-75), názvy bájných zvířat (pták Anzu, s. 30) i mytické závažných míst (Dilmun, s. 54; Duku, s. 55; podsvětí, s. 193) i objektů (strom života, s. 203; motyka, s. 144; zikkurrať, s. 224). Najdeme tu i souborná hesla, např. o panteonech (elamský, s. 61; chetitský, s. 93; kassitský, s. 110; urartejský, s. 218), nebo i shrnující hesla o kosmogonii a antropogonii (s. 113-117), o kosmologii (s. 118-120), o kultu předků (s. 121), či výrazně religionistické statí o sých (s. 146-150), o náboženských principech, např. *me* (s. 140), o symbolech a atributech bohů (s. 187), plodnosti (s. 191), posvátném sňatku (s. 194), zvěrokruhu (s. 228) atd. – Výběr hesel je široký a pečlivý. Samozřejmě existují hesla, kterými by bylo možno tento výběr doplnit nebo je uvést alespoň tak, že by v nich byl odkaz na heslo, které je ve slovníku obsaženo, např. bych doplnil heslo *šadu*, ale ušvedl bych jen „šadu viz duku“. Výběr hesel je u každé encyklopedie do jisté míry subjektivní nutno uznat, že zde je dobře promyšlený a vyvážený. Je tu vše podstatné.

Souhrnem lze říci, že kniha je velmi zdařilá a česká orientalistika opět osvědčila svou světovou úroveň. Čtenář, který sám není hlouběji obeznán se starým Předním východem, bude oceňovat asi především přehlednost a sdělnost knihy. Ten, kdo je alespoň poněkud obeznán se soustavným bádáním o Mezopotámii, bude potěšen širší nabízených informací, jejich přesností a tím, jak jsou v encyklopedii zapracovány i zcela nové nálezy a jejich čerstvé interpre-

tace. Kniha je tak významným obohacením naší literatury o starověku.

JAN HELLER

Ondřej Stehlík, Ugaritské náboženské texty. Kanaanské mýty, legendy, žalmy, liturgie, věštby a zařikávání pozdní doby bronzové,

Praha: Vyšehrad 2003, 392 s.

Již tři čtvrtě století uplynuly od nálezů první tabulky popsané zvláštním druhem klínopisu na syrské lokalitě Ras Šamra – Ugarit. Hodnota ugaritských textů byla rychle rozpoznána a dnes hrají klíčovou roli při studiu dobového pozadí Starého zákona, historie Předního východu mladší doby bronzové, srovnávací mytologie i srovnávací semitské jazykovědy. Překlady do živých jazyků na sebe nedaly dlouho čekat, ten český – z pera Stanislava Segerta – byl připraven již v 50. letech. Bohužel nikdy nevyšel a český čtenář si musel počkat dalších padesát let, než se tohoto úkolu dostal Ondřej Stehlík, absolvent Evangelické teologické fakulty UK, žák Jana Hellera a později i Nicka Wyatta. Proto mu nelze než upřímně poděkovat za knihu, která svým významem jasně aspiruje na religionistický počín roku. Na tom pochopitelně nic nemění ani kritický tón této recenze, která si klade za cíl korigovat autorův nutně jednostranný pohled, a proto zdůrazňuje jeho omyly, nikoli spolehlivě reprodukováná fakta.

Titul slibuje víc, než kniha nabízí. Autor si je toho vědom a upozorňuje, že pochopení ugaritského náboženství nemůže být úplně bez zahrnutí textů nalezených sice v Ugaritu, ale psaných v jiných jazycích, zejména akkadštině (s. 58). Zmínku zaslouží i adjektivum „kanaánská“ v podtitulu. Ironií osudu považujeme za nejpůvodnější výraz „kanaánského“ náboženství texty nalezené ve městě, jehož obyvatelé považova-